

TURIZMUS ÉS NÉPSZOKÁSOK

Dolgozatomban az erdélyi népszokások és a turizmus találkozásait mutatom be. E két fogalom és jelenség összekapcsolása csak látszólag szentségtörő cselekedet, mivel a kelet-európai régió posztmodern korszakában szervesen egymásba fonódnak, kölcsönösen serkentik vagy gyengítik egymást.

Az erdélyi magyar értelmiségi réteg hétköznapi diskurzusaiban és a népszokásokhoz való viszonyulásában általában kétféle attitűd figyelhető meg:

a) A falusi közösségek ünnepi szokásai egyeseknek olyan értékeket jelentenek, amelyeket kötelességünk szakszerűen dokumentálni, megőrizni, nemzeti kultúránkba beemelni és a következő nemzedékeknek továbbadni.

b) Másoknak pedig csak az archaikus, meghaladott, elmaradott, anakronisztikus paraszti életformát, vidékiességet, fölösleges kötöttségeket idézik fel és reprezentálják.

A népszokások nemcsak az archaikus emberi közösségek jellemzői, mivel sűrűn behálózzák a modern ember életvilágát is. Mi is elsősorban kulturális, másodsorban pedig társadalmi jelenségként és eseményként értelmezzük. A szokások közösségi érvényességgel rendelkező, szabályozott, normatív viselkedésmódot, térben és időben ismétlődő, meghatározott cselekvéseket jelentenek. Árnyaltan fejezik ki az adott társadalomban működő érdekszférákat, a különböző csoportok közötti státus-, pozíció- és szerephierarchiát, viszonyokat, valamint gazdasági különbségeket. Egy működő szokásrendszer befelé mindig összetartja a csoport tagjait, az élet minden helyzetében felhasználható utasításokkal és világképpel (ideológiával) látja el az egyént. Ugyanakkor kifelé is mutat, mivel a szokásokat gyakorló, éltető közösség tagjait világosan elhatárolja és megkülönbözteti a más társadalmi csoportoktól, mindig megfelelő módon reprezentálja annak a külső csoportok felé forgalmazott képét és értékrendjét. Éppen kötelező, normatív jellegénél fogva folyamatos alkalmazkodásra kényszeríti az egyént, ugyanakkor hatékonyan elősegíti az emberek közötti kommunikációt. A szokások is azt példázzák, hogy egy-egy emberi közösség számtalan egymást követő generációja olyan tudást halmoz fel a társas együttlét szabályaival kapcsolatban, hogy annak birtokában az egyén már jóval biztonságosabban mozog a társadalmi, fizikai és transzcendens térben, hiszen a megelőző nemzedékektől kapott modell, tudás és értékrend alapvetően elősegíti hétköznapi és ünnepi döntéseit.

A szokások tehát visszatérő, ismétlődő, már kipróbált és megszokott cselekvésmintákat, állandóságot és biztonságot jelentenek egy közösség minden tagjának. A szokások szorosan összekapcsolódnak az ünnepekkel is, melyek egy-egy közösség, csoport sűrűsödési pontjai. Az egyén ilyenkor rendszerint tágabb, társadalmi összefüggéseiben mutatkozik és mérettetik meg. Az ünnepek serkentik az emberek közötti kommunikációt, szerepet játszanak az egyén társadalmi pozíciójának, helyének kije-

lölésében, megerősítésében, sok esetben presztízsszerző vagy romboló hatásuk lehet. Minden kultúrában meghatározott rendben ünnepek szakítják meg a hétköznapi sorozatát és folyamatát, ezáltal fontos szerepet játszanak a múltó, egyéni vagy közösségi idő tagolásában. Sajátos lelki emelkedettség, szellemi programra való irányultság jellemzi mindig ezt az időszakot. Az ünnep hatékonyan relativizálja világunkat, figyelmünket mindig az élet egyetemes összefüggései felé fordítja. A lélek belső nyugalma és békéje, a diszkrét szemlélődés és az élet teljességének átélése mind szerves része e kiemelt jelentőségű időszaknak. Általában rituális munkabeszüntetés, fokozott tisztálkodási igény, tabuk és merev normák ideiglenes feloldása, ételben, italban, ruházatban, szexualitásban megnyilvánuló kicsapongás, tobzódás, szertelenség, ajándékozás és bőség jellemzi. Olyan szellemi tőkét, erőtartalékot halmoz fel az emberekben, amire aztán egy egész éven át lehet emlékezni, amiből később is erőt lehet meríteni a következő ünnepig.

A turizmus is a zárt körből való ideiglenes kilépést, a megszokott környezet elhagyását, a soha nem tapasztalt, de vágyott helyzetekben, élményekben való részvétel reményét, a saját életvilágunk merev szabályainak, értékrendjének ideiglenes megtagadását jelenti és valósítja meg. Az ünnepekhez hasonlóan ürügyet jelent a megszokott, szürke hétköznapi világunkból, életterünkéből való földrajzi és mentális kilépésre. Mindkettő magában rejtja a visszatérés reményét és lehetőségét is, tehát hatékony biztonsági szelepként funkcionálnak: levezetik az egyénben felgyűlt feszültségeket, elviselhetővé teszik a hétköznapiakat, a „mindennapok legyűréséhez” szükséges lelki erőtartalékot sokszorozzák meg, tehát voltaképpen megerősítik a megelőző időszak érték- és szabályrendszerét.

A hagyományos közösségekben élő jeles napi szokások elsősorban a csoport belső szükségletét elégítették ki. A polgárosodás hatására a falusi kalendáris szokások rendszerében lényeges változások történtek. Egy adott szokás megszervezését, lebonyolítását már nem az egész lokális közösség, hanem csak egy kisebb csoportosulás, polgári jellegű intézmény (pl. tűzoltó-, dal-, nő- és legényegylet, vadásztársaság stb.) vállalja. Ennek a módosulásnak eredményeképpen az aktív szereplők mellett újabban fontos szerepet játszanak a nézők is, akiket most sem lehet egyértelműen passzív szemlélődőknek nevezni. Jelenlétükkel, provokáló megjegyzéseikkel alkotó módon befolyásolják a szokások alakulását. Mivel egy szűkebb lokális, nemzedéki vagy társadalmi alapon szerveződő közösség által működtetett szokás forgatókönyvét mindenki jól ismerte, ezért a játékosok és a nézők közötti viszony bármikor felcserélhető, s a köztük lévő határ folyamatosan átjárható.

A zártabb falusi és mezővárosi közösségekben megrendezett szokások körébe első ízben a néprajzosok, majd a filmesek léptek be. Már a XX. század elejétől, de különösen a második világháborút követő évtizedekben a színesebb erdélyi népszokások elmaradhatatlan résztvevőivé váltak a fényképezőgépeikkel majd később a kameráikkal szaladgáló folkloristák, amatőr gyűjtők, értelmiségi érdeklődők. Különösen a táncházmozgalom Erdélyben való megjelenése és elterjedése után pár helységben (pl. a mezőszéki Széken vagy a kalotaszegi Mérában stb.) megszokott és

elvárt résztvevőkké váltak a fényképező és filmező külföldiek, magyarországiak. Egy-egy széki lakodalom vagy egy mérái juhászünnepség sikerességét, presztízsét az elmúlt évtizedekben már sok esetben a jelenlévő néprajzosok, bémészködő turisták számának függvényében értékelték.

Erdélyben az 1968-as prágai eseményeket követő években a totalitárius hatalom az etnikai problémák megelőzése céljából művelődési téren engedelményekre kényszerült, s ebben az új helyzetben társadalmi szelepként engedélyezte, sőt nagyon sok esetben éppen szorgalmazta a nemzeti kisebbségek világiasabb színezetű jeles napi népszokásainak megszervezését faluhelyen vagy csak az „optimista” világszemléletet tükröző néphagyományok tömegfesztiválok színpadán való bemutatását. A következőkben pár ilyen példát mutatunk be.

A hajdani Háromszék több településében (pl. Csernátonban, Uzonban, Bölönben stb.) az 1970–80-as években grandiózus, nagy tömegeket mozgósító farsangi ünnepségeket szerveztek. A rendezvényekre általában több faluból hívtak farsangos csoportokat. A résztvevők igyekeztek a régi farsangi felvonulások forgatókönyvét, térhasználatát utánózni, de ezeken az eseményeken jóval díszesebb viseletben, terjengősebb, színpadiasabb mozgásokkal, látványosabb hatásokkal jelenítették meg a hajdanán csak a saját faluközösség tagjainak címzett játékokat. Ezek a falusi rendezvények nagyobb közönséget vonzottak, általában fényképezőgéppel felszerelt fiatalabb értelmiségiek, tanulók, egyetemisták voltak a nézőik. A városról érkezettek és a tévések jelenléte alapvetően átalakította a szokások díszletezését. Például a Bölönben megszervezett farsangi felvonulás keretében a tévében látott riói karnevál elemei (pl. színes girlandok, virágornamensek stb.) jelentek meg, több évben pedig a sepsiszentgyörgyi színház kelléktárából kölcsönöztek díszes ruházatot. Ugyanakkor a hagyományos paraszti esküvőt utánzó farsangi menetben a bölöni székely párok mellett kötelezően felvonultak román népviseletbe beöltözött magyar legények is, akik ezáltal a román-magyar békés együttélést szimbolizálták.

Az erdélyi szász falvakban és városokban (pl. Szentágotán, Szászkezdén, Kisdisznónódon stb.) hasonló módon szervezték meg a farsangi felvonulásokat. A romániai művelődéspolitikai a szász közösségek számára is csak a folklorisztikus javak forgalmazását engedélyezte, sok esetben éppen a magas műveltség rovására. Az említett Szentágotán elsősorban értelmiségi kezdeményezésre felújították a hajdani kisvárosi céhes ünnepségeket, ahová kezdetben nagyon sok szebeni, medgyesi, segesvári, brassói szász fiatal ellátogatott. A tévécsatornák az ünnepségről készített riportjaikat nemcsak Romániában, hanem Németországban is közvetítették. A tévében bemutatott szentágotai farsangi szokás elemei (pl. az ijesztő külsejű, agresszív, maszkos Urzelnfigurák) megjelentek más szász közösségek ünneprendjében is. Pár év múlva a nyugatra távozott szász fiatalok hazalátogatásukat éppen ilyen rendezvények idejére időzítették. Az egzotikus farsangi ünnepélyeken hamarosan megjelentek a nem szász származású németországi fiatal értelmiségiek is. A szentágotai farsangi Urzeln-járás pár év alatt szász etnikus ünneppé, a szász fiatalok rendszeres évi találkozási alkalmává változott. A túlmediatizált ünnepségek rendszerének fontos mozzanata volt a

szász himnusz közös eléneklése és a piros-kék szász zászlók felvonultatása. Érdekes tény, hogy a román hatalom még a rendszerváltás előtti két évtizedben is megtűrte, hogy a népviseletbe beöltözött erdélyi és németországi szász fiatalok egy nagy körben összefogózva elénekeljék Erdély az áldás földje kezdetű szász himnuszt. Talán ezáltal is bizonyítani akarta a nyugati világ felé demokratikus nemzetiségpolitikáját.

Az erdélyi magyar falvakban megszervezett népszokások közül több is etnikai ünneppé, eseményé vált. Például a barcasági Apácán a húsvéti kakaslövés fokozatosan a barcasági, brassói és a háromszéki értelmiségi fiatalok, egyetemisták népünnepélyévé fejlődött. Miközben kiszélesedett a résztvevők és a nézők csoportja, a hagyományos szokás forgatókönyve számtalan etnikai szimbólummal (pl. zsinóros öltözet, magyar nemzeti színek a viseletben, Kossuth-nóta, első világháborús katonadalok stb.) gyarapodott. Már az 1980-as években egyre több magyarországi fiatal és japán fotós, filmes jelent meg az ünnepségen. Az 1989-es romániai hatalmi változások után megerősödött a szokás „nemzetközi” jellege. A magyarországi, japán látogatók mellett újabban holland, német, belga stb. érdeklődők vesznek részt az apácai kakaslövésen, s a bukaresti román tévécsatornák szerkesztői is helyszínen készült riportokat mutatnak be róla.

Hasonló utat járt be a torockói farsangtemetés is. A hajdani bányásztelepülés unitárius fiataljai a második világháború után is minden évben megszervezték a parodisztikus temetést. Már az 1970-es évek közepén a kolozsvári egyetemistákat és a nagyenyedi középiskolásokat az etnikailag homogén faluba vonzotta a felvonuló fiatalok díszes ünnepi népviselete, a farsangi szokás felszabadult hangulata, a helység romantikus természeti környezete, jellegzetes hagyományos építésze. Nem késett a hatalom válasza sem: az autóbusszal vagy vonattal érkező fiatalokat a rendőrség visszafordította, koholt vádak alapján megbüntette, meghurcolta, elriasztotta. Ennek ellenére farsang végén rejtett ösvényeken egyre többen érkeztek a faluba, s szinte betyáros kalanddá vált az erőszakot alkalmazó rendőrök kijátszása. 1989 után ebbe a festői faluba már szabadon lehetett beutazni. Magyarországról, Erdélyből, Hollandiából stb. több száz fiatal érkezik a farsangi temetés és a lenyűgöző környezet (pl. Székelykő, torockószentgyörgyi vár) megtekintésére. A falu lakosai továbbra is elzárkóznak az idegenek fogadásától, de a környékbeli vállalkozók, a turisták felvásárló erejével számolva, számtalan sátor, kocsmát, üzletet, alkalmi standot működtetnek ilyenkor. Érdekes módon az elöregedett, elnéptelenedett, vitalitását veszített faluközösség csak a farsangi felvonulás idején mutatja fel ünnepi arcát az ideérkezőknek, a fokozódó érdeklődés elől azonban már nem tud máskor sem teljesen elzárkózni. Több házban úgynevezett „torockói” szobabelsőket rendeztek be hagyományos festett bútorokkal, textíliákkal, s az így megalkotott „tiszta szobáikat” megnyitották az év minden időszakában érkező látogatók előtt. A torockóiak azonban továbbra is elzárkóznak a növekvő léptékű faluturizmus kihívásai elől. Ha az 1970-es évek végén még csak a farsangi népszokás vonzotta az idelátogatókat, napjainkban már a növekvő turizmus is hatással van az ünnepségre. Sikeres vállalkozók újabban jelentős összegekkel támogatják a farsangtemetést kivitelező legényeket, tehát a turizmusban rejlt

lehetőségek és anyagi érdekek elősegítik a népszokás továbbélését is. A farsangi ünnepi esemény külön színfoltját alkotják az utóbbi években megjelent sárkányrepülőök. Mikor a farsangi temetési menet a felvonulás végén visszatér a piacra, a Székelykő kimagasló szikláiról merész fiatalok indulnak el, s a parodisztikus temetés (tehát farsangi Döme koporsójának szétverése) idején színes ernyőkkel ott lebegnek az ünneplők feje fölött.

Kézdivásárhely főterén 1990 februárjában értelmiségiek, tudatos kezdeményezésre, szervezték meg első ízben az erdélyi hagyományörző csoportok fesztiválszerű farsangi felvonulását. A rendezvény keretében a háromszéki csoportok (pl. Csernáton, Torja, Ozsdola, Gelence, Bölön stb.) mellett gyimesi, kászeni, csíkszentdomokosi és menasági farsangosok mutatták be játékukat. Az ünnepségről a bukaresti és a budapesti tévé terjedelmes riportot mutatott be. Pár év alatt a kézdivásárhelyi farsangi felvonulás a március 15-én szervezett emlékünnepről mellett Felső-Háromszék elmaradhatatlan, lokális eseményévé, nemzeti szimbólumokban, diskurzusokban gazdag rendezvényévé nőtte ki magát. Az ünnep népszerűsítésében nagy szerepet játszott a Duna Televízió helyszíni közvetítése, mely az egész Kárpát-medencében élő magyarság számára követendő, „léleklelőítő” eseményként forgalmazta. A média hatására újabban számtalan magyarországi turisztikai vállalat autóbuzos kirándulást szervez a kézdivásárhelyi ünnepségek megtekintésére. Ugyanakkor a helyi szervezők már rendszeresen meginvitálják a magyarországi testvérvárosok képviselőinek csoportját is. Miközben a túlmediatizált kézdivásárhelyi ünnepségek átlépték Felső-Háromszék földrajzi kereteit, az események forgatókönyvében lényeges változások történtek. A téli farsangi felvonulások idején minden csoport élén ott látható a falu nevét megőrkítő és hirdető tábla. A viseleteken számtalan nemzeti szimbólum jelent meg.

A március 15-én szervezett emlékünnepről jó legitimizációs alkalmat kínál az erdélyi és a magyarországi politikai elit szereplésére. Még azok a politikai személyiségek is mikrofonért tülekednek, akik a hétköznapi idején már nem vállalják az erdélyi magyar kisebbség valós problémáinak képviselését. Az ünnepség az 1990-es évek elején egyre komorabbá vált, s fokozatosan nemzeti, politikai jellegű újratemetések kellékei épültek be forgatókönyvébe. A főtéri Gábor Áron szobor elé sötét öltönyben, gyászos fűvészenél minden jelentősebb politikus, intézményvezető, sikeresebb székelyföldi vállalkozó igyekszik elhelyezni egy nemzeti színű szalaggal feldíszített koszorút. A kézdivásárhelyi emlékünnepről fokozatosan a magyar politikai elit reprezentációs eseményévé nőtte ki magát. A romániai magyar és az anyaországi politikai élet hatalmon lévő képviselői a Duna Televízió segítségével beszédekkel már a világ minden táján élő magyaroknak üzennek. Ugyanakkor a média körkapcsolásai arra késztették a helyi szervezőket, hogy látványos eseménnyé alakítsák az ünnepet. 1996 után kisebb-nagyobb csoportok 1848-as honvédek, tüzérek, huszárok egyenruhájában vonultak fel a hajdani céhes város utcáin. Az ünnepi felvonuláson a kézdivásárhelyiek mellett a környező falvak csoportjai is részt vesznek. A gelencei fiatalok például fából elkészítették Gábor Áron ágyújának másolatát, s minden évben

azzal vonulnak be a városba. Miközben külsőségeiben színesebbé és látványosabbá vált az ünnepség, gyökeresen átalakult az esemény hangulata is. Egyre inkább kosztümös, vidám karneváli felvonuláshoz hasonlít, mely rengeteg magyarországi és erdélyi turistát, látogatót vonz. A helyi vendéglátóiparban dolgozó vállalkozók felismerték az új lehetőséget, messzemenően serkentik és támogatják a korhű jelmezekben felvonulókat.

A média és a turizmus hatására az erdélyi helységekből szervezett szokások befogadói köre, nézőközönsége radikálisan kiszélesedett. Az események szervezői és kivitelezői jól tudják, hogy kinek, hogyan és milyen elvárások alapján üzenhetnek.

Érdekes jelenségnek tartjuk, hogy ezek az ünnepi események mennyire összefonódtak a napi politikummal, nemzeti diskurzusokkal. Már 1990-ben és 1991-ben a székelyföldi farsangi játékok rendszerében aktuálpolitikai elemek is megjelentek. Például a farsangi parodisztikus temetések keretében nemcsak hagyományos szalmaembereket égették el, akasztották fel, hanem kompenzatív módon a közelmúlt rossz emlékü személyiségeit (pl. a Ceaușescu házaspárt vagy Iliescut) szimbolizáló bábuakat, koporsókat is elpusztították. 1991-től pedig a Székelyföldön népszerű alakoskodókká váltak a bukaresti fiatal ellenzéki román értelmiségiek tüntetéssorozatát erőszakkal elfojtó bányászok is.

A turizmus, a média és a politikum manipulációja nem tudott megelőzni akármilyen ünnepet. Rendszerint csak a hagyományos kalendárium legcsillogóbb, laikusabb színezetű szokásai tudtak összefonódni a turizmussal és a politikai szférával: pl. az erdélyi magyar és szász naptári szokások közül a farsang, a húsvét (pl. kakaskivégzés), különböző juhászünnepek (pl. kalotaszegi juhbemérés), nyári napforduló (a szászoknál Péter és Pál, Szent Iván napján szervezett koszorúünnepek), az őszi szüreti mulatságok, valamint az újév (pl. a moldvai csángók hejgetése). A felsorolt jeles napok közül különösen a farsangi szokások kapcsolódtak szervesen a turizmushoz. Az erdélyi példák nem egyedülállóak, mivel a dél-amerikai (Rio de Janeiro), valamint az olaszországi (pl. Velence), svájci (pl. Bazel) változatok is ezt a sikeres találkozást tanúsítják. A világi ünnepek mellett a csíksomlyói pünkösdi búcsú kapcsolódott össze a turizmussal. Az utóbbi években nemcsak Magyarországról, hanem Nyugat-Európából, Amerikából sőt Ausztráliából is érkeznek turistabuszok, hátizsákkal és sátorral felszerelt cserkészek. A kegyhely meglátogatása egy nagyobb erdélyi kirándulás szerves, kiemelkedő részévé vált. A búcsú előtt és után számtalan erdélyi műemléket, művelődéstörténeti kegyhelyet, írók, költők szülőfaluját látogatják meg.

Az erdélyi román közösségekben is hasonló folyamatok játszódtak le. Az avasi tavaszi juhászünnepek (sâmbra oilor), a brassói fiatalok juni-ünnepe, a vajnafalvi kovásznai Illés-napi lakodalom vagy a geinai leányvásár napjainkban is számos idegen országból, távolabbi román helységekből érkező néprajzost, filmest, érdeklődő turistát vonz. Ezt jól érzékelt a mindenkori hatalom is, s 1989 után a szélsőséges nacionalista csoportosulások azokat túldimenzionált nemzeti eseményekké, hatalmi babérokat, nemzeti túlfűtöttséget kifejező, reprezentáló és legitimizáló politikai rituálékká degradálták.

A politikai szféra nem kíméli a romániai magyar ünnepi eseményeket se. Például a csíksomlyói búcsú 1990-től már nemcsak a székelyföldi magyarság fontos vallásos eseménye, mivel többszázézes résztvevőivel egyre inkább a Kárpát-medencében élő magyarság össznemzeti, vallásos és politikai ünnepévé vált. Erről az eseményről nem hiányozhatnak a romániai vagy az anyaországi politikusok sem. 1997 pünkösdjén pedig sok helybéli értelmiségit megbotránkoztatott az a tény, hogy az osztrákok által elrendelt 1764-es csíkszécsényi vérengzés színhelyétől alig tíz kilométerre szervezett összmagyar búcsún a Habsburg család tagjai (mint a magyar szent korona várományosai) is felvonultak a főpapok és politikusok csoportjában, díszvendégként.

Kiseb léptékben hasonló utat járt be a Kézdiszentlélek fölötti Perkón megszervezett búcsú is. 1945–1989 között ott minden évben augusztus 20-án általában 50-100 ember gyűlt össze, hogy diszkrétan, csendben államalapító királyunkra emlékezzen. Amikor az 1980-as években Ceaușescu diktatúrája megerősödött, a vallásos rítus egyre inkább ellenzéki eseménnyé változott. A római katolikus hívők mellett egyre több protestáns fiatal kezdett megjelenni a búcsún, s a kápolna szomszédságában egy-egy fenyőfa hegyét a búcsú reggelén magyar zászló díszítette. Az 1989-es romániai változások utáni években Felső-Háromszék legrangosabb vallásos és nemzeti ünnepévé változott, a szentmise több ezer ember érkezett, a székelyföldi politikai élet számos vezetője mosolyogva köszöntötte a jelenlévőket. 1990–1992 között a szentmise idején román katonai helikopterek köröztek az összegyűlt feje fölött. 1996 után fokozatosan csökkent az esemény vallásos tartalma, s egyre inkább erdei-mezei ünnepséggé fejlődött; pl. megnőtt a lacikonyhák száma, a búcsú szakrális hangulatához képest túldimenzionálttá, harsánnyá vált a vásár. Miközben gyökeresen megváltoztak a búcsú jelentései, a meghitt szakrális esemény fokozatosan turisztikai látványossággá alakult.

Az emberi élet fordulópontjai közül csak a lakodalmi szokások váltak a turizmus szerves elemeivé. Ezt a folyamatot az segítette elő, hogy a tradicionális esküvőnek is számtalan külső csoportok felé forduló és mutató dramatikus eleme volt (pl. a kelengye kiállítása, felvonultatása, vőfélybúcsúztatók, tréfás játékok, ételneműeket köszöntő rigmusok stb.), s rendszerint külső településekből érkező, közelebbi vagy távolabbi ismerősök, rokonok és barátok voltak a nézői.

Színpadai változatai ennek a szokásnak már a múlt század végén és századunk elején kialakultak. A második világháborút követő folklorizmus színpadon is számtalan esetben népszerűsítette a lakodalmi szokások ünnepi változatát. Ez a személyes gyökereitől, eredeti kontextusából kiszakított lakodalmi szokásvariáns már alkalmasnak bizonyult turisztikai célok elérésére is. Előbb Magyarországon, majd annak mintájára 1989 után Erdélyben is a faluturizmus szerves kellékévé vált. Az anyaországból vagy a nyugatról érkező turistáknak egy heti székelyföldi látogatás végén, fényes záróakkordként megszervezik a hagyományos lakodalmat álmenyasszonnyal, vőlegénnyel, vőfélyekkel, örömszülőkkel stb. Természetesen a lakodalom csak alkalom arra, hogy a turistákat egy hagyományos esküvő megterhelő ételsorozatával, műzenei és táncos anyagával megismertessék, ellássák.

A tradicionális esküvő újabban az erdélyi-magyarországi testvérfa-kapcsolatok szerves elemévé vált. Amikor napjainkban egy erdélyi faluközösség küldöttséget meneszt az anyaországi testvértelepülés felé, akkor a sajátos lokális identitás és kultúra bemutatására, reprezentálására vendéglátóiknak erdélyi lakodalmast mutatnak be.

1997 szeptemberében a fesztiválokon forgalmazott széki lakodalmast Németországban is megjelent. A falubeli iskola igazgatójának szervezésével Magyarország németországi nagykövetségén a széki hagyományörző csoport „mezősi” lakodalmast mutatott be, melyet a politikai szféra is rögtön manipulálni próbált. A magyar és a román nagykövet egymás után köszöntötte a fellépő erdélyi magyar folklórcsoportot. A politikusok közös szereplése elsősorban Nyugat-Európának szóló üzenet volt. Szándékuk sikerrel járt, mivel az ott történeteket a sajtó már aznap este a két ország között 1996 őszétől megszületett egyetértés, harmónia, normalizálódó kapcsolatok szemléletes példaként és modelljeként értelmezte.

Irodalom

Bakó Boglárka

1998 Az érdekességeket kereső turisták és a turistákat kereső érdekességek. In. Fejős Zoltán (szerk.): A turizmus mint kulturális rendszer. Budapest. 129–139.

Benedek H. János

1998 Turizmus és helyi társadalom. A faluturizmus esélyei a Székelyföldön egy konkrét példa tükrében. In. Fejős Zoltán (szerk.): A turizmus mint kulturális rendszer. Budapest. 103–110.

Bíró Zoltán–Gagy József–Péntek János (szerk.)

1987 Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklorizmus köréből. Bukarest

Bodó Juliánna

1992 Szempontok az ünneplési gyakorlat vizsgálatához. Átmenetek III. évf. 1-2.sz. 3–28.

1994 A magánszféra ünnepe a szocializmusban. Antropológiai Műhely II. évf. évf. 1. 97–106.

1995 Március 15. Csíkszeredában. In. Túros Endre (szerk.); Változásban? Elemzések a romániai magyar társadalomról. Csíkszereda, 201–208.

Fejős Zoltán

1984 A turizmusról az ökonómián innen és túl. In. Uő. (szerk.): Cul/tours. Folklor – Társadalom – Művészet 15. Budapest. 4–10.

1990 Folklor és turizmus. In. Átmenetek. A mindennapi élet antropológiája. Csíkszereda. I. évf. 2. sz. 43-54.

1992 Folklor és turizmus. In. Mohay Tamás(szerk.): Közelítések. Néprajzi, történeti, antropológiai tanulmányok Hofer Tamás 60. születésnapjára. Debrecen. 337–346.

1998 „Hordák” és „alternatívok”? A turizmus néhány újabb megközelítése. In. Fejős Zoltán (szerk.): A turizmus mint kulturális rendszer. Budapest. 5–9.

Fülemile Ágnes

1998 A skót nemzeti viselet és Skócia turisztikai képe. In. Fejős Zoltán (szerk.): A turizmus mint kulturális rendszer. Budapest. 57–74.

- Graburn H. H. Nelson
 1983 The Anthropology of Tourism. *Annals of Tourism Research* 1. 9–34.
- Hamp Gábor
 1999 Turizmus-konferencia. *Tabula* 2. évf. 2. 180–185.
- Harper Krista
 1998 Nemzeti parkok és nemzeti identitás Magyarországon és az Egyesült Államokban. In: Fejős Zoltán (szerk.): *A turizmus mint kulturális rendszer*. Budapest. 75–82.
- Hernádi Miklós
 1985 Ünneplő társadalom. Ünnepi viselkedések a mai Magyarországon. Budapest
- Kósa László
 1993 Fürdőkultúra és természetszemlélet kapcsolata a felvilágosodástól a 20. század elejéig. In: Várkonyi Ágnes – Kósa László (szerk.): *Európa híres kertje. Történeti ökológiai tanulmányok Magyarországról*. Budapest. 201–222.
- Mohay Tamás
 1996 Töredékek az ünnepről. *Vigília* 61. évf. 12. sz. 900-909.
- Nyíri Tamás
 1996 Homo festivus. In: Szennay András (szerk.); *Régi és új a liturgia világából*. Budapest, 138-152.
- Pusztai Bertalan
 1998 Vallás és turizmus. In: Fejős Zoltán (szerk.): *A turizmus mint kulturális rendszer*. Budapest. 13–23.
- Szabó László
 1991 Kedvezményes falusi turizmus feltételeinek kialakítása és szervezése Erdélyben. *A Falu* 2.sz. 57–65.
- Szabó Zoltán
 1998 „Indulj el egy úton ...” Adatok a táncázás turizmus kérdéséhez. In: Fejős Zoltán (szerk.): *A turizmus mint kulturális rendszer*. Budapest. 169–181.

